

Vergaan, verging, vergaan

Het woordenboek waar ik in deze cursiefjes al eens eerder uit geciteerd heb, omschrijft het begrip "onkruid" als volgt: "in 't wild groeiende planten tussen de cultuurgewassen". De leden van ons Genootschap en de vele anderen die het Maandblad raadplegen zullen ongetwijfeld vermoeden dat het een al wat ouder woordenboek is. Inderdaad, de hiervoor geciteerde omschrijving van het begrip onkruid dateert van vóór 1960. Het is dan ook niet verwonderlijk dat deze omschrijving direkt gevolgd wordt door "zegsw. - vergaat niet", waarna in de uitleg van deze zegswijze gesproken wordt over "nuttelozen" en "onwaardigen".

Los van het waanidee dat (bepaalde groepen) planten kennelijk klakkeloos met de begrippen nutteloos en onwaardig in verband gebracht worden, rijst de vraag of de hiervoor aangehaalde zegswijze nog wel in zijn geheel gehandhaafd kan worden. Wie de huidige wilde flora beschouwt, moet wel meer en meer geneigd zijn te zeggen "onkruid verging". En dat ondanks de enorme moeite die de meeste soorten die doorgaans tot de "onkruiden" gerekend worden zich getroosten om voort te bestaan. Eén enkele Korenbloem bijvoorbeeld produceert per jaar gemiddeld 1000 kiemkrachtige zaden. En met getallen beneden de duizend wordt in de natuur nauwelijks gewerkt! Eén plant van de Knopherik produceert jaarlijks gemiddeld 2000 zaden, Herik 4000, Klaprozen 50.000 en van het Bilzekruid zijn uitschieters bekend die jaarlijks 950.000 zaden produceren. Wat dat betreft is het maar goed dat de natuur haar eigen "natuurlijke" selectie kent. Immers, als we even bij het Bilzekruid blijven, deze soort levert per plant per jaar gemiddeld zo'n 10.000 kiemkrachtige zaden en zou daardoor al in de vierde of vijfde generatie een oppervlakte van bijna 150 miljoen vierkante kilometer in beslag nemen wanneer alle zaden in elke generatie op een gunstige plaats zouden kunnen kiemen om weer volwassen zaadproducerende planten te vormen. Dit zou betekenen dat de gehele landoppervlakte op aarde door deze soort in vijf jaar in beslag genomen zou kunnen worden. Gelukkig "vergaat" het overgrote deel van deze zaadproductie door natuurlijke selectie.

Ondanks de grote moeite die de meeste plantesoorten zich voor hun voortbestaan getroosten, gaat helaas voor steeds meer inheemse soorten de hier geïntroduceerde nieuwe zegswijze "onkruid verging" op.

Met opzet is hier de term "inheemse flora" gebruikt. Vele door de mens al dan niet opzettelijk ingevoerde soorten lijken voornamelijk te voldoen aan de oude zegswijze waarin het vergaan ontkend wordt. Canadese fijnstraal, Schijfkamille, Knopkruid en zeer recent Knolcyperus zijn slechts enkele voorbeelden.

Het werkwoord "vergaan" houdt echter per definitie een moment in waarop het in de verleden tijd moet worden gebruikt. Het is in vele opzichten meer dan verdrietig dat één enkele diersoort, *Homo sapiens*, de Denkende mens, zoveel invloed heeft op de wijze waarop in de natuur het werkwoord "vergaan" vervoegd moet worden.

Douwe Th. de Graaf

Verslagen van de maandelijkse bijeenkomsten

Te Maastricht op 1 november

Voor deze gezamenlijke avond van de Kring Maastricht van het Genootschap en het Comité Maastricht - Heuvelland van het Wereld Natuur Fonds Nederland was als thema de verwoesting en het ontstaan van natuurgebieden gekozen. Na een inleiding door dr A.J. Lever, die voorzitter is van zowel de Kring als het Comité, kreeg dr. P.J. van Nieuwenhoven het woord. Aan de hand van een groot aantal schitterende dia's werden enkele voorbeelden van verwoesting van natuurgebieden in verschillende delen van de wereld gegeven. Kleinschalig en dicht bij huis (de verschillende ontgrondingen ten behoeve van mergel-, grind- en zandwinning in Limburg) maar ook grootschalig en verder weg (o.a. de verwoesting van tropische bossen uit financieel gewin of

gebrek aan kennis) voltrekken zich rigoureuze en vaak onomkeerbare verwoestingen. Maar toch ontstaan er nog wel eens nieuwe, fraaie natuurgebieden. Ook hiervan gaf de heer Van Nieuwenhoven enkele voorbeelden. Zo illustreerde spreker onder andere het ontstaan van fraaie natte en droge heidevegetaties in een verlaten grindgroeve in Noord-Limburg. Vervolgens werd een voorbeeld gegeven van het ontstaan van een nieuw natuurgebied waaraan de mens part nog deel heeft gehad: het Ujong-Kulon nationaal park in Indonesië. Dit gebied op de noordwestpunt van Java is in 1833 totaal verwoest door de uitbarsting van de vulkanen op het toenmalige eiland Krakatau. In ruim een eeuw is er echter een nieuw oerwoud ontstaan dat zijn weerga niet kent. Het is het laatste toevluchtsoord van de Javaanse neushoorn. Van deze

soort kregen de vele aanwezigen prachtige opnamen te zien in een voor het WNF gemaakte film over de verwoestingen van Krakatau in 1883 ("de dag dat de wereld schokte") en de gevolgen daarvan in de loop van een eeuw.

Te Heerlen op 5 november

Na een welkomstwoord van de voorzitter toonde de heer van Beek een Engbloem (*Vincetoxicum hirundinaria*) met geopende kokervruchten. De zaden waren voorzien van veel haren. De Engbloem is de enige in Nederland voorkomende soort van de Zijdeplantfamilie (Asclepiadaceae). Deze plant, die volgens de Atlas van de Nederlandse Flora in Nederland na 1950 nog maar in vijf uurhokken voorkomt - waarvan drie nabij Maastricht - heeft net als de Orchi-

deeen, stuifmeelklompjes in plaats van helmknoppen. Deze stuifmeelklompjes zijn twee aan twee met klemmetjes aan elkaar verbonden en losjes aan de stamper bevestigd, zodat een bezoekend insect er met een poot ingeklemd wordt en ze bij het wegvliegen losrukt. Bij het bezoek aan een volgende bloem worden de stuifmeelklompjes dan op de stempel overgebracht, zodat bevruchting kan plaatsvinden.

Daarnaast liet de heer Van Beek zaad-dozen rondgaan van *Aeschynanthus speciosus*, een tot de Gesneriaceae behorende kamerplant met bloemen die veel lijken op die van de bekende *Columnnea*. De bloemen worden waarschijnlijk door vliegen bestoven en zetten in de huiskamer maar sporadisch zaad. Aan de erg kleine zaadjes zitten lange fijne haren, die voor de verspreiding zorgen.

De heer Bult had een groot aantal paddestoelen verzameld en, voorzien van een naamplaatje, uitgesteld. Er is dit jaar een paddestoelenrijkdom geweest

zoals die in de afgelopen tien jaar niet meer is voorgekomen. De oorzaak hiervan is gelegen in de voor de groei van de zwamvlok gunstige weersomstandigheden: een lange regenperiode, gevolgd door een tijd met betrekkelijk hoge temperaturen. Te bewonderen waren onder meer het Geel nestzwammetje (*Crucibulum laeve*) en het Bleek nestzwammetje (*Cyathus olla*), een aantal Wasplaten (*Hygrophorus spec.*) en twee Aardsterren (*Geastrum fimbriatum* en *G. triplex*). Een interessante soort is de Splijtzwam (*Myxomphalia maura*), die zijn naam ontleent aan het splijten van de lamellen, als de hoed vanuit de rand open wordt gescheurd. De Splijtzwam is een paddestoel die normaliter op brandplekken groeit. De getoonde exemplaren werden gevonden tussen Grove dennen, die zijn aangeplant op een in het verleden op de Brunsummer heide uitgespreide deklaag afkomstig van een bruinkoolontginning en wel daar waar de deklaag nog veel bruinkool bevat. Een andere belangwekken-

de paddestoel was de Gesteelde stuifbal (*Tulostoma brumale*). Van deze soort ontstaat en rijpt het vruchtlichaam ondergronds, maar komt later boven de grond door een verlenging van de steel. Gesteelde stuifballen werden vroeger veel gevonden op oude, met kalkmortel gemetselde muren. Ze waren in ons land alleen nog maar bekend van de Noord- en Zuid-Hollandse duinen. De uitgestalde exemplaren werden enkele weken geleden gevonden op een kalkrijke helling te Eijs, gemeente Wittem. Daarna was het woord aan de heer van Campen voor diens klankbeeld: "Kleurenpracht in tuinen en parken". Spreker voerde de aanwezigen met prachtige foto's door natuurterreinen, tuinen en parken, waarbij de nadruk lag op beide laatste. Het was tevens een tocht door de seizoenen, die opnieuw aantoonde, dat ook buiten de groei- en bloeitijd veel moois te beleven valt. De aaneengerijde, met veel gevoel voor compositie en kleur genomen opnamen maakten het geheel tot een lust voor het oog.

In Memoriam

W.L. Leclercq (1899 - 1984)

Op 6 November 1984 overleed op hoge leeftijd te Haarlem de oud-notaris Willem Leo Leclercq, geboren op 11 September 1899 te Breda.

Velen van de huidige lezers van het Maandblad zal de naam van de overledene onbekend zijn. Vanwege zijn zeer grote verdiensten voor het natuurbehoud in Limburg is het echter passend hem op deze plaats te herdenken.

In de voor het Nederlandse landschap beruchte crisis van de dertiger jaren, werden ook de Midden-Limburgse beekdalen ernstig bedreigd. In het kader van de werkverschaffing zouden alle beken over hun gehele lengte worden gekanaliseerd en ook anderszins aan tekentafel-normen worden aangepast. Zo ook met de Leu- en Zelsterbeek.

Wellicht was Leclercq, die in 1932 na een jarenlang verblijf in Indië per zeilschip in ons land was teruggekeerd, een van de weinigen, die op dat moment van de grote waarde en schoonheid van de dalen van deze beken

diep doordrongen was. Hij had immers vele zomervacanties bij familie in Heythuizen doorgebracht en vaak per boot tochten op de Leubeek gemaakt. Onmiddellijk na zijn terugkeer in Nederland trok hij in woord en geschrift ten strijde tegen de voorgenomen algehele verwoesting van het gebied. Het is ongetwijfeld van doorslaggevende betekenis geweest, dat hij spoedig Dr. Jac. P. Thijsse voor zijn standpunt wist te winnen. Na veel touwtrekken en concessies doen was het resultaat, dat de dalen van Leu- en Zelsterbeek vanaf de weg Roggel - Haelen tot aan de samenvloeiing van deze beken voor vernietiging gespaard zouden blijven. Thans vormen deze dalen zeer fraaie voorbeelden van stroomdalen van laaglandbeken en kunnen als de kostbare kern van het Leudal-reservaat worden beschouwd.

De verdienste van Leclercq voor onze provincie is niet beperkt gebleven tot deze geslaagde reddingsactie. Hij schreef ook een drietal, ook thans nog

Voorjaar in het Zelsterbeekdal, dat dankzij de inzet van W.L. Leclercq in de dertiger jaren behouden is gebleven. Foto: J.H. Willems.